

„jézusi örömhír egyéni értelmezését“.  
 „Türelemmel vagyunk, mert az a meggyőződés éltet bennünket, hogy minden keresztény vallás annak az egy Megváltónak az ígét akarja minél teljesebben megérteni.“ A beszédnek ezek a fő eszméi. Mindkét beszéd kiválik világos tárgyalásával és szabatos okfejtésével. Az előbbi tanulmányos korrajzánál fogva is megérdemelte a kinyomatást, az utóbbit emelkedett életszemlélete és erkölcsi felfogása teszi méltóvá az elolvasásra. Ki kell emelnem az író stíljét is, mely könnyedségével és magyarságával szinte elhitetné velünk, hogy nem filozófiai íróval van dolgunk, ha erre a gondolatok kvalitása nem figyelmeztetne.

Hartmann János.

**Francia regényfordítások.** (*Balzac*: A vidéki orvos; *Nőtlen ember otthona*. — *Zola*: Öröm az élet. — *Loti*: Izlandi halász. — *Romain Rolland*: Clérembault.)

Négy írónak regényéről szólunk itt, mind a négynek munkássága korszakalkotó a francia regényirodalom fejlődésében.

Balzac a XIX. század első felének társadalmát rajzolja s a realizmusnak alapvetője; Zola a második eszázárság idejét szövegezte meg s a naturalizmusnak a megteremtője; Pierre Lotit realistának mondják, de tulajdonképpen minden irányon felül áll s ír, ahogy a szíve diktálja; Romain Rolland pacifista eszméivel a társadalomtudományt viszi be munkáiba s a regényt az ő eszméinek harcosává teszi.

Minden írónak vannak jó és rossz munkái. Balzacnak, aki tudvaleg több száz kisebb-nagyobb regényt összeírt, bőven van mindkettőből. A „Vidéki orvos“, mely most magyarul megjelent, nem a legjobbak közül való. Maga a tárgy, t. i. hogy mint lesz egy nyomorúságos falu virágzóvá egy orvos munkássága révén, alkalmas lenne arra, hogy az író a legszebb regények egyikét alkossa belőle, mint pl. Knut Hamsun tette az „Anyaföld áldása“ című, némileg hasonló irányú munkájában. A technikai rész azonban egyenesen szánalmas. Sebtemben írt regényt s bár sok helyes eszmét megpendít itt Balzac, amelyek akkor aktuális problémák vol-

tak, elfelejti, hogy regényt ír és bőbeszédűsége már csaknem fecsegéssé lesz. A személyek határozatlan elmosódó alakok, akik cikornyásan, feszélyezetten, kenetteljesen, sőt néha a legnagyobb naivsággal beszélnek oldalakon át és fejtegetik a Balzac által beléjük dik-tált gondolatokat. A munkában előforduló paraszttípusok is a néplélek felületes ismeretéről tanuskodnak.

Mennyire más élet tárul elénk a *Nőtlen ember otthonából*. Mintha nem is ugyanaz az író alkotta volna. Párizs és Issodon itt a színhely, a főváros és a vidék elevenedik meg előttünk, két főhőssel találkozunk, két kalandorral, egyik Párizs, másik a vidék neveltje, akiknek harca egy örökségért a regény főtárgya. De emellett egész sereg eleven jellem mozog ebben a munkában, ügyesen megrajzolt alakok, akik mind élnek, mozognak, cselekednek. A mesét az író mindvégig szellemesen vezeti tovább, váratlan fordulataival állandóan le tud bincselni. A leírásai sem fárasztók és mindig érdekesek, a jó fordítás még teljesebbé teszi a regény sikerét magyarul is.

Zola munkássága határkövet jelent a regényírás történetében. A hivatalos kritika ugyan még ma sem méltányolja teljesen, pár évtizeddel ezelőtt meg egyenesen irodalmi hadjáratot folytattak ellene. Regényírásának így ő maga lett védelmező theoretikusa is: azonban a regényíró Zola nem mindig követi a kritikus Zolát. Nem jellemeket, hanem temperamentumokat akar rajzolni s összetalálkozásuk hatását vizsgálni. A megfigyelt tényeket történetté rakja össze s ezzel kísérletezik mint egy tudós a laboratóriumában. Mindezekből fenti regényében mit sem látunk. Talán egy jelenet kivételével semmi sem árulja el a naturalista Zolát. A személyeknek nemesak testük, hanem érző lelkük is van. Szinte nem is lehet elképzelni szebb jellemet, mint Pauline Quenu, a főhősnő. Ez mint nevelt leány kerül be a Chanteau-családba s ott lassanként tönkreteszik anyagilag és lelkileg, mindent elvesznek tőle, s csak egy marad meg neki: a tisztasága. Aggódo figyelemmel kísérjük élete fejlődé-



sét; nem az érzékiséggel esigázta föl itt Zola az érdeklődést, mint annyi más regényében, hanem a személyei lélekrajzával, akiknek sorát mindvégig érdekessé tudja tenni.

Zola regényei közül sok elavult, éppen azok, amelyek megjelenése a legnagyobb port verte föl, de az ilyen regényt mint a szóbanforgó, ma is örömmel olvassuk, teljesen elevennek érezzük és méltányoljuk emberalkotó művészetét.

\*

Pierre Loti, akit csak nemrég vesztett el a francia irodalom, egészen más világba vezet bennünket. Balzac és Zola erőteljes fejlődésen mentek át, az előbbi a romanticizmuson át a realizmus felé törekszik, az utóbbi pedig az érzéki naturalizmuson át egy megtisztult realizmushoz jut. Loti büszkén mondta magáról: „Semmi sem történt velem, mit homályosan már legelső éveimtől fogva nem sejdítettem volna.“ Két idegen szóval lehet jellegmezni legjobban az ő egész munkásságát: pesszimizmus és exotizmus. Az első vezeti el az utóbbihoz. Ez a XIX. századvégi író sok rokonságot mutat föl egy XIX. század elejéről való Chateaubriandnal. Mindkettőjükre ránehezedik az életunalom s az irodalomban keresnek feledést. Loti messze exotikus tájak leírásával igyekszik elaltatni fájdalmát, de az gyógyíthatatlan. Az „Izlandi halász“ című regénye a bretagne-i halászok életét tárja az olvasó elé. Az előtérben egy szerelmes pár van, akik vágyódnak egymás után, de csak hosszas várakozás után egyesülnek, azonban a tenger, a bretagne-i halászkoknak ez az élet- és haláladója, magának kívánja a férfit s a rövid boldogságnak vége lesz. Egyszerű emberek egyszerű élete ez a regény, olyanoké, akik nem tudják szavakba rakni az érzelmeiket, hanem tetteikkel mutatják meg lelkük mélységét. Mintha álomszerűen peregnének le az események, a valóságot Loti ködszerű stílusán átszűrve látjuk. Az író csendesesen szövi a tragédiát, lágy, misztikus álmodozással visz bennünket végig a történeten és a kis embereknek ez a nagy fájdalom bennünket is elfog, lebilincsel.

Ha Zola az érzekek s Loti a szív költője, Romain Rolland az eszünk-höz kíván szólni. Sokat vitatkoztak róla: németbarátnak is, bolsevistának is mondták, pedig egyik sem volt. A háború alatt olyan elveket vallott, amikért a franciák défaitistának bélyegezték. Fájdalmasan kellett tapasztalnia, hogy egyre inkább eltávolodik honfitársaitól és hogy a túlsó oldalról tapasztolnak neki legjobban. Franciaországban még most sem valami nagyon szeretik s ma is németek olvassák szívesebben munkáit. Utopisztikus rajongó; gyűlöli a végleteket s éppen azért nem barátja a bolsevistáknak sem. Végtelenül szereti az emberiséget, s úgy véli, ezért le kell döntenie a nemzeti korlátokat. Tudva, hogy eszméi nem egyeznek a kor szellemével, a jövőző előfutárának hiszi magát. Az elmélet embereként indult a harcba, de a *Jean Christophe* tíz kötetével az első regényírók közé küzdötte föl magát. Újabban írott regényei már sokkal színtelenebbek s hősei inkább az ő eszméinek hordozói, mintsem élő alakok.

A *Clérembault* nem készült regénynek, bár regényformában van írva. Tendenciája a háború ellen irányul. A főhősben intelligens átlaglelket igyekszik bemutatni, akit a háború első lelkesedése magával ragad, de aki, mikor fia elestével az ő szíve is halálos sebet kap, attól kezdve csak mérsárlást lát a háborúban. És akkor mindenki ellen fölveszi a harcot; de a hívek csak lassan gyűlnek, az ellenfelek száma pedig légió. Egy fanatikusnak a golyója vet véget küzdelmének.

A *Jean Christophe* még a szív szülötte volt; eseményeit nagyrészt átélte Romain Rolland. Nem így ez újabb munkájában. Itt a személyek meglehetősen légiés alakok, az író egy-egy eszméjének megtestesítői. Sok a hosszadalmas vitatkozás a regényben, amelyek szociológiai értékezés jellegét kölesönzik neki.

*Megyeri József.*

**Aino Kallas: Töviskoszorú.** (Finnből fordította: Bán Aladár.) A Balti-tenger partján és szigetein sokszázados rabszolgaságából felébredt egy kis nép, amelyről alig tudtunk és tudunk valamit. Szolgáruhában, dacos várakozásban, csendben élte